

**Theologiae Moralis Sacramentalis Ad Instructionem
Ordinandorum & Curandorum Ex Materia De Sacramentis
In Genere Et Ordinis Eucharistiae, Poenitentiae, Ac
Matrimonii In Specie**

De Matrimonij Sacramento, & omnibus Peccatis contra VI. praeceptum, ac
de Abortu

Sporer, Patritius

Salisburgi, 1711

Sectio IV. Peccata Conjugum contra Matrimonium, nimirum de adulterio &
restitutione inde debita.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-55333](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-55333)

quo non reperitur aliqua culpa, vel circumstantia vitians actum, erit licitus; imò etiam debitus ex iustitia: Excepto solo casu, quando conjux petens per culpam suam amisisset jus petendi debitum, utpote per affinitatem contractam per incestum, tunc enim non tenetur reddere, imò cum commodè avertere possit, saltem ex charitate, tenetur non reddere. Abiolute autem posse reddere, contra alios probabiliter docent Sanchez *l. 9. disp. 6. n. 12.* Diana *parte 9. tract. 8. resol. 32.*

520 *Regula tertia.* Quando reddere est peccatum mortale ex culpa, vel circumstantia tenente le ex parte ipsius actus copulæ, ut si petatur in loco sacro, cum evidenti periculo abortus, cum inceptione extra vas naturale, &c. tunc etiam reddere est peccatum mortale, nisi ignorantia vel metus incusus excuset à toto, vel à tanto; quia tunc verè & propriè esset cooperari ad peccatum mortale: etenim quando ipse actus de se est illicitus, utpote quia reverentiæ loci sacri, salutis prolis, aut naturali honestati repugnat, tunc eadem malitiâ, & pravâ circumstantiâ adest acitur & petitio & redditio.

SECTIO IV.

Peccata conjugum contra matrimonium, nimirum de adulterio, & restitutione inde debitâ.

SUMMARIUM.

§ 1. *Adulterium quid, & quotuplex?*

522. *Adulterium mentale tantum quale & quoduplex peccatum & qualiter in confessione explicandum?*
 525. *Adulterium formale tantum quale peccatum?*
 528. *Adulterium reale peccatum mortale gravissimum,*
 529. *Multiplicis malitie, &*
 530. *Maximorum damnorum causa,*
 531. *Merito graviss. mastrahens penas.*

Adulterium definitur communiter, viola- 521
 tio tori alieni; concubitus illicitus in alieno
 toro; species luxurie, quâ violatur fides tori con-
 jugalis. Fit tripliciter; aut enim est concubi-
 tus conjugati cum conjugatâ, aut conjugati
 cum solutâ; aut soluti cum conjugatâ. Pro ple-
 na autem notitia in ordine ad confessionem,
 advertendum, adulterium quoduplex distingui
 posse. 1. Mentale tantum, quo solo actu in-
 terno violatur fides tori. 2. Formale, quo vo-
 untate cum actu interno violatur fides tori, re-
 vera tamen non cum aliena, explicationem ha-
 bebis infra. 3. Materiale tantum, quo reipsâ
 cognoscitur aliena, at esse aliena invincibiliter
 ignoratur, & hoc quoad malitiam non differt à
 simplici fornicatione, de quo proin nihil hic
 speciale dicendum est. 4. Reale & simpliciter
 dictum adulterium, scilicet materiale & forma-
 le simul, quando nimirum scienter & volunta-
 riè reipsâ cognoscitur personaligata: & de hoc
 nobis sermo est. Præmissâ tamen brevi con-
 fessorio necessariâ explicatione adulteri-
 mentalis & formalis tantum.

Adulterium mentale tantum.

§221. **Q**Uicumque vel quæcunque efficaciter proponit, consentit, desiderat, vel concupiscit cognoscere alienam, vel non suam et si effectu quacunque catisâ non secuto. 1. Peccat mortaliter contra nonum Decalogi præceptum: *non concupisces uxorem proximi tui*, quæ omnis illicita concupiscentia, & maxime efficax ad alienam, vel non suam prohibetur. 2. Peccat peccato adulterii formalis juxta clara verba Christi Matth. 5. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.* 3. Et consequenter tenetur explicare in confessione, & se esse ligatum, si sit, & circumstantias alterius personæ concupitæ, an soluta, vel etiam ligata, consanguinea, affinis, sacra, &c. certum apud omnes. *Ratio est*; quia actus internus efficax sumit suam specificationem à toto actu externo prout à parte rei fieret, vel fieri posset, ideoque totam ejus malitiam ex objecto & circumstantiis participat: quæcunque ergo malitia speciem mutans in actu externo admissa necessario explicanda est in confessione, etiam erit explicanda in actu interno efficacis propositi, consensûs, vel concupiscentiæ ad alienam.

§223 II. Conjugatus (& eadem ratione conjugata) si solum morose delectetur de copula cogitata cum altera absque animo complendi, utique peccat mortaliter contra nonum præceptum. Sed numquid etiam peccato adulterii mentali

mentalis; adeo ut talis obligetur in confessione explicare se esse conjugatum? Affirmat Vasquez 2. parte tom. 1. disp. 112. cum aliis. Ratio est; quia fides matrimonii obligat, non solum corpus, sed etiam mentem ad aliud objectum turpe non collocare: ideoque talis morose delectans, non tantum peccat peccato luxuriæ, sed etiam adulterii mentalis: quemadmodum omnium consensu Religiosus, Sacerdos, vel alius voto castitatis adstrictus in confessione delectationis inorose venereæ tenetur explicare circumstantiam voti, vel status sui; quia non solum contra castitatem, sed etiam verè contra votum, & virtutem Religionis delinquit. Probabilis & sine dubio tutior sententia. Negat verò non improbabilius Hurtad. apud Tambur. lib. 10. Decalogi. 6. his verbis: Docet Vasquez conjugatum, qui venerè delectatur de fornicatione cum non sua, non tantum peccare peccato luxuriæ contra castitatem, sed etiam peccato adulterii contra fidem matrimonii. Id tamen difficile, & absque sufficienti fundamento probatum, quia difficile & absque fundamento dicitur in matrimonio præstari fidem conjugum non collocandi mentem in aliam. Hec Hurtad. Sanè probabiliter. Certè absque sufficienti fundamento & urgenti necessitate, aut ratione non est gravandum Sacramentum Pœnitentiæ. Alia est ratio de voto castitatis adstricto: nam vovens castitatem DEO inspectori cordium, sine dubio principaliter vovet, & obligat se ad castitatem etiam inter-

nam, sine qua nihil valet externa; at contrahens matrimonium cum homine sine fundamento asseritur ei etiam obligare mentem, ne in aliud objectum libidinosè tendat.

§24 III. Universaliter conjugatus, vel quis alius delectando morosè de copula cogitata, vel alia turpitudine, peccat mortaliter peccato ejusdem speciei cum peccato cogitato, quoad substantiam ex objecto, secundum omnes. Sed nunquid etiam quoad circumstantias, ita ut quis in confessione teneatur explicare circumstantias personæ cogitatæ, vel imaginatæ in ejusmodi delectatione venereâ morosâ, an solura, ligata, consanguinea, sacra? Multi affirmant absolute, præsertim veteres. Absolute verò negant alii cum Vasquez *loc. cit.* & cum eo Tamburin. *cit. l. 10. c. 2. n. 4.* Sed rectiùs ex communi, & receptâ sententiâ apud Azor. *l. 4. c. 6. q. 3. Sanch. lib. I. moral. c. 2. n. 11.* ita distinguendum est; quando delectatio morosa fertur in objectum secundum totam ejus malitiam, ita ut ipsæ etiam circumstantiæ directè volitæ & intentæ sint: ut si in proposito delecteris in copula cum consanguinea, sacra, &c. quatenus tales sunt (quod certè rarum) utique necessariò explicandæ in confessione erunt circumstantiæ illæ, non tam ut circumstantiæ, quàm ut objectum partiale. At verò, quando delectatio fertur in objectum, non secundum totam suam malitiam, sed secundum partem, vel secundum ipsum objectum nudum tantum: ut si delecteris de cogitata copula cum

alienâ foeminâ, apprehensâ præcisè ut foemina non tua, minimè autem ut alteri nuptâ, consanguinea, vel sacra est, tunc quia non sortitur totam opëris externam malitiam, sed ad speciem simplicis fornicationis, vel impudicitiae reducitur, circumstantias illas explicare necessarium non est. Ratio fundamentalis data est in materia de actibus humanis parte 1. Decal. c. 3. n. 20. Et rursus supra de Poenitentia; *cùm de circumstantiis confitendis* n. 405.

Adulterium formale tantum.

Commititur. 1. Cùm quis reverà cogno-
vit suam, tamen credens, vel putans esse
alienam, vel non suam. Quo in genere valde
lepida contigisse novimus; & hoc præter mor-
talem malitiam præterea nihil importat. 2. Cùm
quis scienter cognoscit suam, sed imaginando
sibi aliam carnaliter dilectam; vel saltem effica-
citer affectans, & desiderans loco suæ eam ha-
bere; de quo jam supra *Affert. 3. Sect. 4.* suffici-
ens mentio facta. 3. Cùm quis ita impudenter
affectans hic & nunc accedit ad suam, ut omni-
nò etiam accederet, etiamsi esset non sua. 4. Cùm
conjuges peccant contra naturam, aut Sodomiam.
Secundùm communem cum Sanchez *lib. 6. disp. 10. n. 4. & 5.* Aut mollitie, ut dum conjuges
vel mutuò se polluant, aut se seorsim. Juxta dicta
supra suo locò. Ratio ibidem data est; quia ma-
trimonium non dat conjugibus facultatem, nisi
ad copulam & seminationem aptam generatio-

ni; qualis minimè est illa in Sodomia vel mollitie. Et deinde sic verissimè dividitur eorum caro contrà fidem matrimonii.

§ 26 Conjuges ergò rei Sodomiae & mollitiei, necessario accusare se debent, & se esse conjugatos, & factum esse cum propriâ conjugē. Ratio primi patet ex dictis. Ratio secundi est; quia alias nunquam explicabunt peccatum à se commissum. At nunquid. 1. Satis esset, hoc scelus ita confiteri: *Peccavi contrà naturam cum conjugata*? Respondetur, non est satis, sed necessario addendam fuisse propriam conjugem. Sanchez citat. n. 5. Pontius, Castro-Palans, alii cum Tambur lib. 7. Decalog. c. 3. §. 2. Ratio est; quia explicares peccatum, quod non commisisti; per illa enim verba: *peccavi contrà naturam cum conjugata*, significares, quòd alius maritus injuriam esset passus. 2. Quid si addam: *Peccavi sic cum conjugata viro consentiente*? non est satis: Quia sic significas injuriam esse factam contrà tuam propriam uxorem, quasi abusus fuisses uxore alterius consentientis, & non tuâ propriâ. 3. Addam ergò: *peccavi sic cum conjugata uxore mea consentiente*? Nihil est. Sic enim dupliciter decipis confessarium; nam per hæc verba adhuc significas uxorem alterius viri turpitudinem passâ esse, & propriæ uxori impingis peccatum, quod non fecit, nimirum illam consensisse, & cooperatam esse cum peccato uxoris alterius viri. 4. Dicendo apertè: *peccavi contrà naturam cum propria conjugē*: foedam notam infamiz

miæ apud confessarium in uro uxori meæ? Ser-
vetur doctrina communis, & Regula data de
Pœnitentia, de causis excusantibus ab integri-
tate materiali confessionis. His præmissis, jam
ad aliam materiam pergamus, nimirum adul-
terium reale, quo scilicet quis scienter peccat
cum aliena & non sua: & econtrà.

Adulterium Reale.

ASSERTIO V.

A *Dulterium reale est peccatum mortale, & 27*
gravissimum multiplicis malitie, &
maximorum plerumque vix compensabilium
damnorum causa, meritò gravissimas secum
trahens pœnas. Est certum apud omnes.

§. I.

Peccatum mortale gravissimum.

N Am imprimis ipsum adulterium nomina- 528
tim solum tanquam damnosissima species
Luxuriæ expresso nomine prohibetur sexto præ-
cepto Decalogi, naturali, ac positivo: *Non ma-*
chaberis. Deinde gravitas peccati maximè ex-
aggeratur, & gravissimè damnatur passim in
Scripturis utriusque Testamenti. Levit. 2. Deut.
22. & 27. Tob. 3. 1. & latè Proverb. 6. Ecclesiast.
33. 1. ad Corinth. 6. ait Apostolus: *Nolite erra-*
re, neque fornicarii, neque adulteri, neque
molles regnum DEI possidebunt. Alibi passim.

Kk 3

§. II.

Multiplicis Malitie.

§29 **N**Am adulterium semper involvit essentialiter duplicem malitiam, unam luxuriam contra continentiam, quatenus acceditur ad non suam; alteram contra fidem Matrimonii & Justitiam, quatenus acceditur ad alienam, nam quatenus ligatus peccat contra fidem datam in Sacramentali contractu matrimonii, qui corpus suum soli coniugi promisit, & tradidit, peccat contra Justitiam, seu jus corporis sui acquisitum coniugi: juxta illud Apostoli 1. Corinth. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir &c.* Quatenus verò peccatur cum persona ligata, peccatur contra Justitiam & jus acquisitum tertii, scilicet conjugis alterius personæ ligatæ. Itaque

Gravitate peccati hujus hi sunt gradus 1. *Gravis*, cum persona soluta peccat cum ligata: quia præter fornicationem solum cooperando peccat contra justitiam tertii. 2. *Gravior*, cum persona ligata peccat cum soluta, quia præter fornicationem peccat contra fidem à se datam propriæ coniugi, & quia violat jus acquisitum coniugi in ejus corpus. 3. *Gravissimus*, cum persona ligata peccat cum ligata, quia præter fornicationem, peccat & contra fidem à se datam coniugi, & contra jus propriæ conjugis & contra jus tertii scilicet complicitis ligatæ conjugis, ubi præter fornicationem & fidem viola-

violatam duplex committitur injuria & injuria, & in propriam conjugem, & in conjugem complicitis adulterantis: quæ dux injuriæ etfi ejusdem speciei, tamen distinctæ numero necessario explicandæ sunt in confessione, sicut & peccatum personæ sacrae cum sacra; non enim sufficit simpliciter dicere: commisi adulterium, vel sacrilegium carnale, sed omninò explicandus est status utriusque. Juxta communissimam DD. & latè Lugo *seçt. 5. n. 38.* Ratio: quia tunc duo sunt commissa peccata, unum in persona propria, alterum cooperando ad peccatum personæ alterius: duo jura violantur in adulterio mutuo, duo corpora DEO sacra profanantur in horribili sacrilegio mutuo. Insuper adulterium committitur à conjugato in omni prorsus specie luxuriæ saltem externæ non tantum naturali cum soluta, ligata, consanguinea, sacra, &c. sed etiam contra naturam, bestialitate, sodomia, mollitie, itémque osculis & tactibus impudicis etiam cum solutis: ideóque talia agens conjugatus vel conjugata tenetur explicare statum matrimonii sui. Communissima DD, Sanchez *Lib. 9. disp. 18. n. 4.* Lugo *loco citato.* Tamburin. *cit. c. 3. §. 1.* Ratio est: quia in his omnibus semper fit injuria conjugi, juxta Apostolum *cit. Vir non habet potestatem corporis sui, &c.* Etecontrà.

§. III.

Maximorum damnorum causa.

Damna denique maxima ex adulterio cum *30*
 K k 4 ligata

ligata provenientia, & plerumque incom-
pensabilia sunt; quod proles inde nata in alienam
curam, alimenta, hæreditatem transeat, & irre-
pat cum maximo damno mariti, & prolium le-
gitimarum; quæ damna, quia ordinariè irrepa-
rabilia sunt, ut patebit, in immensum augent
malitiam adulterii: quanta enim malitia & inju-
stitia est, voluntariè, & causare talia damna, &
simul se præcipitare in impossibilitatem ea com-
pensandi. Quapropter in confessione neces-
sario distinctè explicanda, & à confessario exami-
nanda sunt illa damna: utpotè 1. An proles inde
nata sit, & adhuc vivat. 2. An ex communi re
familiari, vel sumptibus innocentis conjugis ali-
tur. 3. An inter liberos, vel hæredes legitimos
hæreditatē, nacta, vel nactura sit ex bonis pater-
nis vel matrimonialibus ad solos legitimos hæ-
redes pertinentibus. Hæc enim adulterio com-
missio novam & omninò distinctam speciem in-
justitiæ, & injuriæ in conjugem innocentem
& hæredes legitimos superaddunt, atque indu-
cunt gravissimam obligationem. De qua mox.

§. IV.

Merito gravissimas trahens pœnas.

531 **P**Ræter pœnam Juris naturalis, scilicet obli-
gationem restitutionis pro damnis ex adul-
terio consecutis marito, & prolibus legitimis,
de quibus statim, Jure positivo variæ pœnæ ad-
ulterio decretæ, & jure meritissimo. *Prima pœ-
na* est mors infligenda à Judice adulteræ: non

tamen adultero. Sed hæc nihil ad nos. *Secunda Pœna* est, quòd dos, vel donata propter nuptias amittatur propter adulterium, de hoc dixi factis cum de contractibus. *Tertia Pœna* est, quòd propter adulterium conjux adulterans privetur jure petendi debitum, ut communiter solemus loqui. Et hæc, quidem ad nos, sed jam satis explicata supra. *Quarta Pœna* est, quòd propter adulterium possit fieri divortium ad petitionem innocentis. Sed hæc tota spectat ad forum externum, nihil ad confessarium; si tamen nosse velis, nervosè, & optimè tradit Layman *Lib. 5. tit. 10. c. ultimo.*

SUBSECTIO.

De Restitutione ex adulterio debita.

SUMMARIA.

- §32. Quid ex adulterio restituendum.
- §33. I. Pro injuria?
- §36. II. Pro infamia vel dedecore?
- §37. III. Pro damno temporali?
- §38. IV. Pro sumptibus hospitalis?
- §39. Adulter obligatur ad restitutionem pro damnis marito & liberis legitimis.
- §40. Utpote pro infamia, & alimento proles si ve suaserit.
- §42. Sed non suaserit eam marito supponi.
- §43. Adulter in dubio, sitne proles sua, nec ne? probabiliter adhuc obligatur restituere pro rata dubii.
- §44. Sed æquè probabiliter ad nihil obligatur.
- §45. At quid si duo vel plures cum eadem adulterium commiserunt?
- §47. Etiam adultera per se obligatur ad restitutionem.
- §48. Omnium damnorum ex adulterio per se consequentium marito ac filius legitimis,

552. Omnimodo commodo, & moraliter possibili.
 553. Non tenetur regulariter crimen suum manifestare marito, vel proli spuria.
 554. An & quando filius teneatur credere matri asserti ipsum esse spurium?
 556. Adultera non tenetur manifestare suum crimen, & prolis illegitimationem. I. quando ipsa compensat.
 557. II. Quando præsunt id nolle alios.
 558. III. Quando nihil proderit.
 559. IV. Nec cum periculo vite,
 560. V. Vel infamiae suae majoris.
 562. VI. Aut cum detrimento propriae famae.
 563. His vero cessantibus tenetur.
 564. Solvuntur fundamenta contraria.

Quatuor hic explicanda sunt. 1. Pro quo restituendum? 2. Ad quid obligetur adulter? 3. Ad quid adultera? 4. An hæc aliquando teneatur se propere propter damna averterenda?

§. I.

Quid, & pro quo restituendum ex adulterio?

132 **T**ertius nobilis & opulentus commisit adulterium cum Caia uxore Sempronii similiter nobilis & divitis viri; eo adulterio natum filium spurium bonus Sempronius tanquam legitimum filium, & quidem primogenitum, statui suo summis sumptibus competentibus educavit, & cum aliis liberis postea natis ei hereditatem reliquit, & insuper tanquam primogenito fideicommissum seu præcipuum contulit, posthabito vero suo primogenito filio, pri-

primum post illum spurium nato. Quæritur, quid, & pro quo teneantur restituere Titius adulter, & Caia adultera tantorum malorum causæ? Generaliter tria hæc distingui debent. *Primum* est ipsa injuria per adulterium illata Sempronio ab adultero, & adultera, secluso omni alio damno famæ vel fortunæ: *Secundum* est infamia & dedecus illatum Sempronio cornuto ex adulterio divulgato. *Tertium* est damnum temporale Sempronii in alenda prole spuria, & liberorum legitimorum, in hæreditate ab illo spurio participata, & similia. Huc etiam referri debent sumptus hospitalis, si talis proles spuria exposita esset, & in eo educanda. De singulis breviter seorsim.

1. Pro injuria.

PRO ipsa sola injuria adulterii secluso omni damno, in honore, fama, vel fortuna, vel bonis temporalibus nihil restituendum est. Ita contra *Rebell.* & alios RR. apud *Molinam* communissima DD. quos late citant, & sequuntur *Molina & Lugo*. Ratio communis est: quia obligatio restitutionis non oritur præcisè ex injuria, sed ex damno permanente injustè illato; atqui in proposito supponimus ex adulterio occulto permanente, nulla prole suscepta, vel aliundè educata nullum prorsus oriri damnum in honore, fama, vel bonis temporalibus conjugis vel aliorum liberorum: ipsum autem adulterium in se non est damnum, sed

sed mera injuria transiens, quâ transactâ, nullum remanet damnum: ergo nulla inde restitutio debita: Quia tamen posset quis contendere ex adulterio semper remanere aliquod damnum, scilicet maculam aliquam tori conjugalis (et si occultam) tamen aliquo modo æstimabilem, ideo. Ratio melior est; quia damna illata in uno genere bonorum non debent ex obligatione per restitutionem reparari in alio genere bonorum: unde in communi sententia homicida pro injuria, & damno naturali ipsius occisionis seu mortis hominis, secluso alio damno temporali nihil debet restituere per pecuniam, vel quidvis aliud: cum ergo injuria adulterii, & quaecunque damnum illud naturale permanens, vel transiens non sit in genere pecuniæ, vel boni temporalis, sed in alio superiori genere bonorum, nimirum circa corpus conjugis, consequens est, quod adulter non teneatur pecuniis compensare injuriam, vel damnum illud. Adde, quod opposita sententia sit contra sensum & praxin omnium fidelium, & confessoriorum, qui etiam doctissimi & optimi talem obligationem nunquam agnoverunt.

534 *Dices:* Maritus vir honestus mallet carere centum aureis, quàm pati injuriam adulterii præcisè, secluso omni alio damno in honore, fama, vel pecunia: ergo pro illa injuriâ præcisè est obligatio restituendi æquè, imò major, quàm pro furto centum aureorum. *Respondetur* negando

gando consequentiam. Nam etiam occiden-
 dus mallet carere mille aureis, quàm vitâ, &
 tamen non sequitur tuum illatum: solum ergo
 utroque casu sequitur maiorem esse injuriam,
 & graviori poenâ dignam, quàm sit furtum cen-
 tum, vel mille aureorum; non potest autem se-
 qui obligatio restituendi propter impotentiam
 compensandi ad æqualitatem, cum sint diversa
 genera bonorum, ut dictum est.

Dices rursus: Qui utitur re aliena v.g. equo, 535
 invito Domino, tenetur non solum reddere
 equum, sed etiam pretium æquivalens pro usu
 præterito illius equi, vel rei alienæ: ergo si-
 militer, qui usus est uxore aliena, tenetur non
 solum uxorem relinquere viro suo, sed etiam
 aliquid quasi pretium æquivalens dare pro usu
 corporis. *Respondetur* iterum negando conse-
 quentiam & paritatem. Quia usus equi est in
 eodem genere bonorum cum pecunia, scilicet
 boni temporalis, fortunæ, atque adeo potest &
 debet pecuniâ compensari; at verò usus uxoris,
 sicut & ipsa uxor sunt in alio altiori genere bo-
 norum; quare sicut qui occidit uxorem Sem-
 pronii, non tenetur ei pecuniam restituere pro
 ipsa uxore præcisè secluso alio damno tempo-
 rali; ita neque ille, qui usum uxoris habuit in-
 vito marito: quia hic usus ad aliud bonorum ge-
 nus spectat, quæ æquivalente pecunia compen-
 sari nequeunt. Unde etiam si maritus sciat adul-
 terium, exigat satisfactionem pecuniæ pro ipso
 adulterio, certum est, adulterum posse recusa-
 re.

re, quia id ob speciem lenocinii, pudicitiam vendere, prohibitum est in jure. *L. Transigere Cod. de Transact.* Quod si tamen adulter loco poenae velit satisfacere in pecunia, poterit maritus in conscientia illam accipere & retinere, quia tunc non adesset lenocinium, ut suppono. Leges autem solum in foro externo illam satisfactionem vetant, ne detur ansa lenociniis, ut bene observat Tamberlin. *Lib. 6. Decalog. c. 1. §. 4. num. 2.*

II. Pro infamia, vel dedecore.

536 **C**ertum est, quod sicut pro infamia, vel dedecore, quod ex injusta detractio, vel contumelia oritur, compensatio fieri debet per restitutionem, juxta dicta alibi; ita etiam infamia & dedecus, quod maritus patitur ex injuria adulterii, si adulterium ad aliorum notitiam perveniat, si fieri possit, reparari debere ex obligatione Justitiae. Dico tamen, si fieri possit; plerumque enim erit impossibile eam infamiam, vel dedecus miseri cornuti auferre. Dedecus tamen aliquando compensari poterit ab adultero honorando vel elevando ad altiorum gradum, ut videatur nullam, vel modicam honoris jacturam incurrisse. Deinde sermo est tantum de marito injuriam passo, sed si maritus ipse adulterium commisisset, non videtur ex hoc obligatus ad restituendum uxori, quia haec ex mariti adulterio nullum dedecus, vel infamia incurrere communiter existimatur; ait Lugo

Secl. 1. disp. 22.

III. Pro

III. Pro damno temporali.

Certò restituendum est marito pro expen-
 sis, quas facit in aliena prole alenda: Itém-
 que pro iis, quæ pater putatitius tali proli spu-
 riæ donat, & post mortem relinquit hæreditate,
 fideicommissò, &c. Itémque aliis filiis, vel
 hæredibus legitimis, juxta dicenda §. 2. & 3. ac
 etiam pro iis, quæ consanguinei mariti ejus in-
 tuitu donant, vel relinquunt tali proli putatitiæ,
 aliàs proli legitimo donaturi. Addit Molina
tract. 4. disp. 101. etiam restituendum esse pro
 iis, quæ mater plus infumit, vel minùs lucra-
 tur bonis communibus, quàm aliàs infumptu-
 ra, vel lucratura fuisset. Verùm hoc nimis rigo-
 rosè dictum meritò censet cum aliis Lugo *ibi-*
dem num. 3. nunquid enim si uxor ex culpabili
 causa ægrotet, & sic minùs lucretur, vel plus in-
 sumat, tenebitur postea restituere? nunquid e-
 contra culpabiliter ægrotus maritus? Lege
 ipsummet, si curiosus es.

IV. Pro sumptibus hospitalis.

Quando proles ex adulterio suscepta expo-
 nitur alenda in hospitali ad id fundato, 538
 saltem quando parentes adulteri divites sunt, &
 solum ad regendum crimen suum prolem ita
 exponunt, etiam ipsi hospitali pro sumptibus
 alendæ prolis restituendum esse ab iisdem pa-
 rentibus, docet communis DD. Plurimisque
 citatis Sanchez *Lib. 1. Consil. c. 5. disp. 64. n. 7.*
 Azor.

Azor. l. 2. tract. 2. c. 5. loquentes universaliter de exponentibus, prolem sive spuriam, sive legitimam: & in specie de prole adulterina, Molina citatus disp. 101. Lugo citatus Sect. 1. n. 2. Herincx disp. 6. q. 7. n. 96. Ratio est: quia sumptus illi & reditus hospitalis fundati & relictunt, ut subveniatur pauperibus; ergo iniuste agit, qui cum dives sit, & possit, ac tenetur filiis alimenta præstare, absque necessitate ingerit, & cogit illum ali ex bonis pauperum; consequenter eos sumptus ex Justitia tenebitur refundere, & certe semper commodè poterit, non per se ipsum ob metum infamiæ, certe per aliam personam fidelem, aut ipsum confessarium. Quamvis oppositum sentiant, & satis bene sentiant aliqui, quos refert & approbat Diana part. 2. tract. 5. Miscel. resolut. 40. Quem vide, non enim libet rei raræ praxis immorari.

§. II.

Obligatio adulteri.

539 **C**ertum est adulterum, si moraliter certus sit, prolem esse suam ex suo adulterio generatam, obligari ad restitutionem pro damnis consecutis marito & liberis legitimis, modis potest declarandis. Communissima apud mox citandos. Ratio generatim est: quia omnis iniuste damnificans proximum tenetur ad restitutionem; sed adulter verè iniuste damnificat, & verè iniusta causa est damnorum illorum, quando eam injustam actionem exercuit, ex qua suapte naturâ prolis generatio conjuncta cum damno

mariti, & liberorum legitimorum consequi potest, & solet: ergo & ipse tenetur ad restitutionem, seu compensationem illorum damnorum in foro omni, etiam conscientiae maxime: intellige tamen per se loquendo, nisi scilicet excusetur in toto, vel in parte, sive quia damnum ab ipsa adultera jam compensatum sit, vel compensandum credatur; sive quod restitutionem praestare nequeat ob impotentiam, vel physicam vel moralem ob periculum vitae, gravis dispendii, famae &c. juxta causas generales excusantes a restitutione. Et in simili dicam infra de ipsa adultera. In particulari ergo quoad adulterum tria hic certa sunt; duo autem valde dubia & controversa.

1. Certum est, in primis adulterum debere restituere marito pro infamia vel dedecore ex adulterio diffamato subsecuto, quando ea mala possunt vel in toto, vel in parte reparari, juxta paulò superius dicta. 2. Certum est, in integrum debere solvere vel compensare marito alimenta proli adulterinae, cum ipse sit verus pater, & ipsi incumbat alere filium. Sed intellige a tertio anno aetatis prolis; nam usque ad tertium aetatis annum, seu in primo triennio ipsa mater sola debet alere filium, ut habetur utroque Jure c. 2. *De convers. Infidel.* & l. 9. *nec filium, &c.* C. *De Par. Potest.* 3. Si adulter suasit adulteram, ut prolem adulterinam marito supponeret, tanquam ex ipso genitam, & consequenter tanquam suam educandam, certum est apud omnes

enim obligari ad compensanda damna inde facta, & marito in sumptibus & liberis legitimis, vel hæredibus in diminutione hæreditatis, & similibus, quia tunc fuit vera moralis & voluntaria causa illorum damnorum, atque hoc simul cum adultera æquè primò & æquè immediate, & non solum secundo loco in defectum adulteræ; quia quando consilium datum est in commodum utriusque, & consultoris, & executoris, uterque tenetur æquè primò pro rata, & singuli in solidum in defectu alterius. Ut ex communi notat Lessius *lib. 2. c. 10. n. 5.* Et ex eo Lugo *disp. 13. Sect. 2. n. 1. in fine.* Tenebitur ergo tunc restituere adulter aut in parte rata, etiam majori, etiam in toto, prout ipsa adultera multum, parum, aut nihil ad restitutionem cooperari vel contribuere potuerit: similiter & econtra dicendum de adultera. Et hæc tria certa sunt.

571 II. Dubium & controversum primum est, an ex adulterio præcisè, quando adulter postea adulteræ nihil suasit, nec ullo modo procuravit, quòd proles adulterina marito supponeretur, teneatur tamen saltem ex parte pro rata sua ad restituendum liberis legitimis, vel hæredibus pro damnis, utpotè pro hæreditate diminuta vel ablata, pro majoratu, vel fideicommissio, aliove præcipuo, tali spurio tanquam legitimo collatis? Negavit ante omnes Sotus *lib. 4. de iustitia c. 7. a. 2.* Et post eum Henricus Barthol. à Fausto, & Diana *parte 2. tract. 3. Miscel. resol. 25.* aliique RR. teste Lessio loco citato non

negante hujus sententiæ probabilitatem. Fundamentum est: quod tunc adulter non sit causa propria illius damni, sed sola uxor adultera, quæ sola supponit marito prolem alienam pro sua, quod adulter, ut supponimus, nec intendit, nec consulit, nec procurat: ergo sola mater est, quæ damnum infert ideoque ea sola tenetur reparare. Quemadmodum, si eo casu adultera procuret abortum, non ideò adulter esset causa abortus, si illum nec suasit, nec procuravit, licet illius occasionem dederit suâ copulâ adulterinâ: ergo similiter non erit causa illius suppositionis prolis alienæ, si eam nec suasit, nec procuravit, licet illius occasionem dederit. Item si ego tibi furatus sum tuam suppellectilem, tu verò ad eam compensandam fureris ab alio tertio pecuniam, non ideò ego debeo tertio restituere pecuniam, sed solum tibi pro tua suppellectili: ita in proposito adulter est quidem reus adulterii, non tamen illius suppositionis, & damnorum, quæ uxor adultera supponendo prolem alienam infert marito, & filiis legitimis: consequenter ille à restitutionis debito immunis erit. Sententia non omninò improbabilis.

Sed vera est sententia affirmativa communis DD. quos latè citant & sequuntur Molina *tract.* 4. *disp.* 104. Layman *lib.* 3. *Theolog. moral. tract.* 3. *part.* 3. *c.* 14. *n.* 4. Lugo *disp.* 13. *sect.* 2. *n.* 11. Less. *lib.* 2. *De justitia c.* 10. *dub.* 5. Herincx *disp.* 6. *q.* 7. *n.* 93. Ratio communis est: quia licet mater sit, quæ imediatè supponit prolem

prolem illegitimam marito, adulter tamen est causa illius suppositionis & damnorum consequentium, quatenus ipse facto suo coniecit matrem in necessitatem ita faciendi, ne prodat suum delictum: certè enim regulariter saltem non poterit aliter facere: quia tamen aliquando saltem posset non ita supponere, sed extra familiam alere prolem spuriam, quo casu *Vasq.* apud Lug. cit. fatetur posse locum habere sententiam Soti. Ratio generalis est: quia adulter etiam est vera, proxima, & immediata causa illorum damnorum sicut & mater adultera, hæc enim non aliter concurrit ad illa damna, nisi quatenus filium illegitimum talem permittit esse in domo, & familia mariti, ut maritus & alii credant esse filium legitimum, sicut reliquos, neque enim ad hanc causalitatem necesse est, quod mater positivè dicat, eum esse filium legitimum patris, neque ita dicere solent, sed solum permittit eum sic domi manere & decipit maritum ac alios putantes eum esse filium legitimum: atqui eodem modo multò magis concurrit adulter, qui cum sit verus pater proles, ipse deberet eam alere, educare, & illius curam habere, eo ipso, quod filium suum relinquit in aliena domo apud alium putativum patrem, à quo videtur eum pro filio legitimo haberi & educari &c. est causa non minus, quàm mater illius deceptionis & damnorum consequentium mariti & liberorum legitimorum: ut sanè perpendenti luce meridianâ clariùs apparebit, & latius prosequitur Lug.

Lugo citatus n. 14. ergo &c. Diversa est planè ratio in exemplis allatis de abortu, & furto; quia, ut dixi, ad suppositionem prolis concurrat adulter etiam immediate ponendo eam in utero adulteræ, & tenendo in aliena domo: ad abortum autem nullo modo concurrat immediate, sed nudam occasionem præbet ipsius liberæ electionis: & furans tibi tuam suppellectilem nullo modo concurrat ad tuum furtum pecuniæ respectu tertii, sed meram occasionem præbet, ex qua liberè eligis furari ab altero tantundem: Et neuter in necessitatem ita agendi regulariter conijcitur. Quod si tamen in casu singulari alicui furto auferas sua, sciens & volens conijcere in necessitatem furandi alteri tertio, certè etiam injurius eris in illum tertium, ideòque in defectum prioris furis restitutioni obnoxius: quo ipso tamen onere te liberat restituendo tuum primum furtum, de quo alibi latius.

III. Dubium controversum alterum & difficilius est, Dixeram initio adulterum, si moraliter certus sit, prolem esse suam, obligari ad restitutionem. Id autem in proposito moraliter certum censetur, quod prudenter ita creditur, ut contrarium nullo modo videatur probabile: talia enim passim humano modo certa dicuntur, ait Less. citatus lib. 2. c. 10. dub. 6. num. 39. ab omnibus communiter receptus. Ut si in proposito tempus partus correspondeat cum tempore conceptionis & adulterii commissi, & tunc matris fuit absens, vel infirmitate impotens,

tens, vel alias filios nunquam genuit, aut aliter
 unde merito credendum sit adulteræ asserenti se
 ex adultero concepisse, non ex marito. Quid si
 ergo adulter non sit ita moraliter certus, prolem
 esse suam, sed verè & probabiliter dubitet in
 utramque partem, sitne proles ex se genita, nec
 ne? Adhuc adulterum obligari ad restitutio-
 nem dictorum damnorum saltem pro parte se-
 cundum quantitatem dubii, sanè non improba-
 biliter docent cum multis Molina *cit. tract. 4.*
disp. 103. Layman *cit. c. 14. num. 2.* Fun-
 damenta sunt. 1. Quia licet ipse adulter du-
 bius sit, an proles sit sua, tamen æquè etiam du-
 bium est, an sit mariti? atqui in dubio uter duo-
 rum pater sit prolis, æquitas non patitur, ut unus
 eorum omnes expensas subeat in ea alenda &
 educanda, alter verò omninò immunis sit, sed
 oportet eos contribuere secundum proportio-
 nem dubii, juxta communem sententiam: ergo
 licet adulter non sit certus de prole sua, tamen
 debet esse certus de compensatione damni pro-
 rata sua. 2. Generaliter: quodcumque con-
 stat delictum esse commissum, ex quo damnum
 sequi solet, præsumptio solet esse contra nocen-
 tem, ut ipsi incumbat probatio, nihil ex suo de-
 licto damni evenisse, quod alias suapte natura
 solet sequi, cum in dubia causa potius faveri
 dum sit innocenti, quam nocenti: at hic con-
 stat adulterum commisisse delictum, ex quo tale
 damnum, scilicet prolis alienæ suppositio sequi
 solet: ergo in dubio, an revera ita sit, debet ad-
 ulter

ulter in conscientia præsumere contra se, & credere se esse debitorem damni restituendi, saltem secundum quantitatem dubii. 3. Molina citat. ita ferè arguit; quia adulter non est possessor bonæ fidei in tali casu, cui in dubio favendum sit, nam malâ fide apposuit causam, undè damna illa sequi nata erant: nam si quis injustè sagittam projecit, & constat postea eò loci servum Petri sagittâ interfectum esse, etsi non certum sit, sed dubium, an illâ eadem sagittâ interfectus sit, non erit æstimandus possessor bonæ fidei, sed obligandus pro quantitate dubii, & verisimilitudinis restituere damnum: ergò similiter cum adulter suo facto causam injustam sufficienter apposuerit ad ea damna, debet restituere pro quantitate veri similitudinis & dubii. 4. Ergò malè quidam videntur arguere: filius in illo dubio legitimum se reputare potest: ergò & adulter. Negatur enim consequentia, & paritas; quia filio innocenti, & in possessione filiationis legitimæ manenti omni jure debetur præsumptio, ut habeatur legitimus, quousque demonstretur illegitimus. Ad verò adultero nocenti, & injustam causam præbenti, undè tale damnum suapte naturâ sequi solet, nulla debetur præsumptio pro se, sed potius contra se, ut dictum est: ergò &c. Audésne huic sententiæ negare probabilitatem? Ego autem

IV. Dico simpliciter: adulter non obligatur §44
ad ullam damni compensationem in dubio, nisi

ei moraliter certum sit, eam esse suam prolem. Ita *Sot. Navarr.* aliisque congestis *Less. lib. 2. c. 10. dub. 6. n. 39.* *Lug. citat. sect. 2. Dicast. tom. 2. tract. 2. de iustitia disp. 7. dub. 11.* *Tambur. lib. 7. Decalog. c. 3. §. 4. n. 3.* Ratio valida optime traditur à *Less.* citato his verbis: Qui in dubio melior est conditio possidentis. nemo enim tenetur aliquid solvere, & re sua se spoliare, nisi constet se debere. Consentunt tere in hoc *DD.* quamvis enim quidam dicant, illum teneri, quando probabiliter credit esse suam prolem, hoc tamen non est ita generatim intelligendum, sed quando ita credit, ut non habeat rationem dubitandi de contrario. Fieri enim potest, ut quis probabiliter credat esse suam prolem, & etiam probabilitatem habeat non esse, quo casu certum est, non teneri. Hæc *Less. Jam subsumo*; atqui quamdiu adulter non est moraliter certus, sed vere dubium est, an proles sit sua, tamdiu non constat ipsum esse debitorem: & licet non sit bonæ fidei in ordine ad adulterium, est tamen bonæ fidei in ordine ad bona sua legitime possessa, nec illis spoliari debet, donec probetur filium esse suum: & insuper in eo dubio adest præsumptio juris, filium esse legitimum; ut constat ex *L. filium ff. de his, qui sunt sui vel alienis juris. L. quia semper ff. de in iur. vocando.* Et pluribus locis apud *Lugo: citat. n. 17.* Idque generaliter in utroque foro locum habere plurimis relatis docent *Lug. & Less. l. c.* Quia cum ratione matrimonii filius inve-

niatur in possessione legitimæ filiationis, non debet propter hoc dubium possessione sua privari: ergo etiam adulter eam prolem legitimam mariti, & non spuriam suam, sicque se a restitutione immunem præsumere, & reputare potest. Alioquin certè talis filius dubius melioris conditionis esset, quam alii filii ejusdem mariti, non dubii; ille enim ratione præsumptionis juris de sua legitima filiatione posset accipere & retinere totam portionem hæreditatis paternæ, & insuper posset recipere partem, quam adulter ei deberet dare propter alimenta pro ratione dubii. Patendum ergo est, titulum illum, qui sufficit ad hoc, ut filius accipiat portionem integram filii legitimi, sufficere eodem modo ad liberandum adulterum ab obligatione eum alendi etiam ex parte. His benè perceptis liquidò ruunt fundamenta oppositæ sententiæ, quia ex una parte adulter revera non probatur debitor: & ex altera parte omnis præsumptio contra ipsum ratione adulterii commissi eliditur per contrariam præsumptionem juris, de legitima filiatione prolis; qualis præsumptio contraria certa non adest in *Molina* exemplo de emissâ sagitta; ideoque non ad rem.

At quid si duo vel plures mœchi eodem ferè § 48
tempore commiserant adulterium cum Berta
uxore Titii in iis circumstantiis, ut certum sit
moraliter ab alterutro, vel uno illorum, prolem
esse genitam, non a marito: tenebuntur tunc
ambo vel omnes restituere marito & filiis legiti-
mis

mis pro damnis ex prole adulterina supposita marito, prorata sua parte? Responsio est affirmativa. Communis. *Molina, Vasq. alii cum Lugo citat. disp. 13. sect. 3. num. 24. Herinc. disp. 6. q. 7. n. 19.* Ratio est: quia ex una parte certum est prolem ab uno eorum esse genitam: ex altera autem parte licet incertum sit, quisnam eorum genuerit, uterque tamen sua actione iniusta fuit in causa, ne certus damni auctor agnoscat, à quo certò compensatio fieri debet, ideòque uterque certò injuriam & damnum intulerat, utpote vel ob prolem illegitimam, vel ob incertitudinem auctoris, qui solvere teneantur ea damna & consequenter uterque pro rata sua ex ea iniusta actione restituere tenebitur; quemadmodum si duo seorsim vel casu sagittas propiciant, quarum una interficit certò servum Petri; licet ignoretur cujus sagittâ interfectus sit servus, singuli tamen debent compensare illud damnum pro rata & quantitate dubii, quia nimirum uterque certum damnum intulit, vel occidendo servum, vel causando incertitudinem auctoris damni, & sic privando Petrum jure & facultate exigendi restitutionem ab occisore certo sui servi, quare uterque debet restituere certam partem pretii. Idem profus est in nostro proposito.

ASSERTIO.

Adultera per se obligatur ad restitutionem-546
 nem omnium damnorum ex adulterio
 per se sequentium marito & filiis legitimis,
 modo commodo & moraliter possibili, regu-
 lariter tamen ad ea damna avertenda non
 tenetur prodere suum delictum, neque ma-
 rito, neque proli illegitima ex adulterio
 suscepta. Est tota communissima. Ratio genera-
 lis obligationis manifesta est; quia ipsa adultera
 est per se immediatè causa, cur maritus & filii le-
 gitimi credant, illam esse veram & legitimam
 prolem, atque idcirco ea damna patiantur. Reli-
 qua explico particulatim.

Primo. Per se obligatur ad restitutionem.

Nimirum nisi adsit justa causa excusans, nam-547
 sicut in omnibus aliis, ita etiam in hoc ca-
 su sine dubio excusat impotentia physica vel
 moralis, ut si non possit restituere sine periculo
 mortis, aut infamiae, a terribusve gravioris mali,
 quam sit damnum inde secutum; de quibus la-
 tius §. seq. Idq; si non omnino ad omittendam,
 saltem ad differendam restitutionem; quousque
 talis impotentia, vel pericula durant. Abso-
 lute ab onere restitutionis adulteram liberant
 duae causae. *Prima*, si & ipsa adultera non
 sit moraliter certa, prolem hanc esse ex adulte-
 rio genitam; tunc enim excusabitur à restitu-
 tione

tione eâdem ratione, quâ modò §. præcedent
de adulterio probatum est. Quamvis autem
rò id mater ignoret, tamen contingit reverà
propter vicinitatem copulæ cum adulterio
eum marito prorsus ignoret, vel saltem ambigat,
ex quo proles concepta sit. *At quid, si*
adultera commisso adulterio (ut reverà solent)
de industria citò petat copulam à marito, ut
incertus evadat conceptus prolis? Respon
nem non inveni apud meos AA. respondeo
men cum distinctione; si ita faciat præcisè ad
gendum suum crimen, ne fortè natâ prole
quando innotescat, censeo adhuc liberam à re
stitutione damnorum secutorum: quia ex una
parte usa est jure suo, ex alterâ autem parte re
verà proles manet dubia. Si verò ita faciat ex
directa intentione, ut proles postea nata mari
to innocenti supponatur, cum ejus & legiti
morum filiorum damno, non possum eam à re
stitutione damnorum consecutorum liberare;
quia reverà jam est voluntaria causa illorum
damnorum; imò propè certa, cum regulatire
saltem ex priori præsertim extraordinario libe
dinoso concubitu proles concipi solet. *Secun*
da causa omninò excusans est, si pater, vel li
beri legitimi liberè remittant eam obligationem
& res clara est, si remittant expressè cognito jam
crimine, & prole adulterinâ: quin etiam sæpe
tacitam ejusmodi remissionem potest præsume
re mater, & sic se non manifestare, ut §. seq.
dicam. *Dixi autem si liberè remittant.* Quæ
dam

dam sic se liberavit: habebat tres filios; quorum unus erat ex adulterio, & quia ab illis nihil sibi timebat, eos ita allocuta est; unus vestrum non est legitime natus, si eum nominem, ab hereditate ampla necessario depelleretur; quid vultis faciam? his auditis; timuit quisque sibi, ne spurius nominetur: quare omnes rogârunt matrem, ut sileret; spuriumque, quicumque ille sit, sibi invicem remittentes, in partem hereditatis admiserunt. Hoc tamen remedium merito non approbat *Covarruvias* apud Layman cit. n. 42. quia tunc filij non libere & sponte, sed timore gravi & metu injusto adacti remiserunt spurio, cum revera ipsi reliqui duo nullum habeant periculum illegitimitatis. Posset tamen remedium hoc admitti, si omnes verè & ex animo sponte fecissent, non ex metu: idque explicitè declarassent, ac protestati essent, se non ex metu, sed ex amore ac benevolentia erga matrem, vel erga se se invicem simul in eadem domo educatos remittere velle, remissuros etiam omnino, si scirent, quis esset illegitimus. Uti sapienter admittunt *Lugo* citat. & *Tamburin*: §. 4. n. 12. in fine.

II. Omnium damnorum ex adulterio per se consequentium marito ac filiis legitimis.

OMnis enim, qui ponit causam aliquam, dicitur etiam causa effectuum, qui ex illa causa per se oriuntur, seu qui per se connexi sunt cum illa causa posita, non autem omnium effectuum.

Etiam, qui ex illa causa quomodolibet per accidens consequuntur; & possunt esse innumeri nec prævisi, nec prævideri debiti, ut latius docetur in materia *de restitutione, de injust. damnificatione ex homicidio, &c.* Sic uxor in proposito adultera supponendo filium illegitimum est solum causa illorum damnorum, quæ illi suppositione marito & filiis legitimis per se consequuntur, non autem eorum, quæ inde magis per accidens, & quasi fortuito sequuntur, & consequenter pro illis tantum, non autem pro illis damnis tenetur uxor adultera. Pro clara resolutione pono claram bipartitam regulam.

- § 49 I. Adultera tenetur restituere marito & filiis legitimis pro damnis in illis tantum bonis, quæ filiis legitimis debentur, & conferuntur spurio: utpotè. 1. Marito pro alimentis & expensis in educanda prole spuria (sed hoc post triennium primum simul cum adultero, & in defectum huius in solidum, juxta dicta §. præced.) 2. Filiis legitimis pro diminutione hæreditatis, seu portione hæreditatis collata spurio. Item pro majoratu, fidei commissio, aliæve prærogativæ aliis filio legitimo primogenito conferenda, modò autem collata filio putativo illegitimo. Itémque hæreditas avi, avunculi, aliorumque ascendentium vel consanguineorum, quæ debebatur filiis legitimis, & per istum errorem conferuntur, vel occupantur à spurio. Communissima DD. Et late Lugo citat. *Sect. 3. n. 39.* Ratio data est; quia hæc omnia damna per se

connexa sunt, & per se oriuntur ex suppositione prolis adulterinæ.

II. Uxor adultera non tenetur restituere filiis legitimis pro his damnis in illis bonis, quæ filiis legitimis non debebantur, & illegitimo conferuntur: ut si consanguineus vel amicus mariti putans hunc esse verum ejus filium, vel alius quicumque illum spurium suum hæredem iustitiat, aliquid ei leget, vel liberaliter donet, sumptus ad studia, ad nuptias, ad doctoratum tribuat, quod fortè certè non dedisset, imò dedisset vero filio, si veritas constitisset. Hujusmodi enim sunt damna non per se, sed solum per accidens proventientia veris filiis, quia ad ejusmodi liberales collationes jus nullum habebant. Ita contrà *Molin.* certè in hac re nimis rigidum pluresque sequaces, ex communi *Lugo citat. n. 37. Tamburin. c. 3. §. 4. n. 8.*

At quid de ipso filio illegitimo, qui ejusmodi per errorem collata, vel donata liberaliter, recipit sciens, se esse illegitimum? (nam si ignoret bonâ fide excusari omnes scimus) Responderet rectè *Lugo citat. n. 38.* ipsum in rebus majoris momenti debere restituere *ex re accepta*, quoniam error isti causat in donante involuntarium saltem in rebus majoris momenti. Alia est ratio de ipsa matre adultera, quæ non obligatur *ex re accepta*, cum ipsa nihil acceperit, sed solum obligaretur propter causam à se positam talis erroris: quæ causa cum per se non influat in illas donationes, meritò à restitutione excusatur.

552 **M** Ahet ergo adulteræ gravissima obligatio
compensandi omnia damna per se con-
sequentia & marito, & filiis legitimis maxime,
quantum in se est, quantumq; omni modo mo-
raliter possibile est: utpote. 1. De bonis suis pro-
priis paraphernalibus, ac liberis, de quibus sine
mariti ac legitimæ prolis præjudicio liberè dis-
ponere potest, largiendo, legando vel testando
marito ac liberis legitimis usque ad æqualitatem
damnorum ratione prolis illegitimæ acceptorum.
De hoc iterum aliquid §. seq. 2. Si ejusmodi bo-
na propria non habeat; vel non sufficiant; debet
conari supplere aliis modis, utpote rem familia-
rem diligentius administrando, imminuendo sum-
ptus alioquin concessos in cultu corporis, recre-
ationibus, donationibus, quantum commode
potest attenta conditione sui statûs, valetudinis,
&c. Item extraordinariâ diligentia adhibita;
quidquid propriâ industriâ sine detrimento, vel
præjudicio familiæ acquirere; & sibi retinere po-
test, familiæ applicando. Less. c. 2. n. 47. 3. Ad-
dit Molina disp. 102. num. 15. Debere eam et-
iam occultè accipere de bonis spurii, quæ ad ip-
sum devenerunt, vel deventura sunt; quantum
tunc poterit, ut ex illis restituat, & occultè com-
penset iis, qui damnum propter spurium injuria
patiuntur: 4. Quod si prædictis modis, vel
similibus parum aut nihil compensare possit
adultera, tenebitur hæc; quantum potest

persuadere spurio alium statum, religiosum, vel Ecclesiasticum assumere, renuntiata hæreditate; aut promoveri eum ad aliquod officium vel artem, aut quoquo modo ita accomodare, ut sine hæreditariis bonis, filiis seu hæredibus legitimis relictis, honestè vivere possit. *Communissima DD. cum Scoto infra citando. Molina, Less. Layman. Lug. sect. 3. n. 49.* Quamvis quoad Religionem contrà sentiat *Scotus*, eò quòd filius non teneatur ingredi Religionem, quantumvis suafus. Sed contra. *Ratio est*: quia licet filius quantumvis suafus non teneatur ingredi Religionem, eò quòd ipsi hoc gravissimum onus sit, id tamen filio suadere non est grave onus matri, quare cum mater debeat reparare illa damna omni modo possibili moraliter, si nimirum possit absque gravissimo suo onere vel incommodo, non est mirum, quòd ipsa obligetur ad tentandam etiam hanc viam, in qua ipsi non est grave onus, etiam respectu filii, & longè facilius respectu filiae spuriae, ut observat *Lugo num. 41. in fine.* Quòd si denique nullo dictorum modo compensatio fieri possit, dicimus tandem

IV. Regulariter ad ea damna avertenda non tenetur adultera suum crimen manifestare, neque marito, neque proli spuria.

Communis DD. *Scot. in 4. dist. 44. S. An-* 553
tonin: Cajetan. Covarruv. Navarrus uter-
que. Vasq. eòsque citans Layman lib. 3. tract. 3.
part. 3. c. 14. n. 1. & plerique DD. S. seq. allegan-
PARS IV. SACRAM. M m di.

di. Sumitur satis evidenter ex c. officii. de pœnitent. & remiss. ubi Pontifex Innocentius consultus respondet, non esse pœnitentiam denegandam fœminæ, quæ finxerat partum, pro alienâ suppositâ, & postea timens iram mariti noluit rem manifestare; sicut nec illi deneganda est pœnitentia, quæ ob similem timorem proles ex adulterio conceptam non vult marito facere. Sic ibi. ubi manifestè supponitur, saltem regulariter, non esse tunc obligationem manifestandi alioquin enim fœmina nolens manifestare non esset capax pœnitentiæ, & absolutionis sacramentalis. Et ineptè diceretur cum aliquibus, quod ibi non sit sermo de pœnitentia Sacramentali, sed pœnitentiâ Ecclesiasticâ externâ & publicâ; quomodo enim Pontifex voluisset talem fœminam agere pœnitentiam publicam pro crimine, quod ita anxie à marito celare conatur? Ratio autem sufficientissima est; quia talis obligatio regulariter saltem est nimis difficilis, parum utilis, plus nociva: ergo nulla. Nam secundum communem DD. restitutio damnorum in bonis fortunæ ordinariæ, seu regulariter facienda non est cum detrimento, vel periculo bonorum altioris ordinis, scilicet famæ, vel virtutis: atqui in proposito adest certum periculum infamiæ adulteræ, imò & prolis spurie hæcenus legitimæ putatæ; insuper est periculum perpetui odii, divortii, & sæpe etiam vitæ adulteræ; ergo regulariter saltem pro damno illo in bonâ fortunâ marito, vel filiis legitimis compen-

do, vel avertendo, non tenetur se prodere adultera, neque marito; neque proli illegitimæ.

Non quidem ipsi marito ob rationem modò dictam; hoc enim esset periculosissimum, quia sic adultera præter sui infamiam, præcipitaret maritum in pericula iræ, tristitiæ, divortii, homicidii, aut adulteri, aut adulteræ; aut utriusque; adeoque & se ipsam in periculum vitæ præcipitaret: & plerumque est inutile, aut enim non credit maritus adulteræ; quæ fortè eam prolem malè affectat; aut si credat; quomodò poterit eam prodere, hæcenus in foro externo omnium opinione legitimam habitam eam exheredare? quomodò poterit ad eum finem adulterium uxoris publicare, se ipsum infamiæ & dedecori exponere, opprobrium hominum facere tanquam cornutum? Et innumera similia sequerentur.

Neque etiam proli spuria, nam; ut rursus rectè arguit Scotus *civ. n. 38.* aut filius credit matri, aut non credit? si credat tunc utiq; tenebitur hæreditatem; & similia accepta relinquere, tanquam jam incipiens esse possessor malæ fidei: at certe non tenebitur cum certo tanto famæ dedecore à familia tanquam spurius recedere, & hæreditatem relinquere; nec rursus est probabile præsumendum; eum id spontè facturum; quia pauci reperiuntur tam perfecti, ut propter iustitiam in foro DEI servandum dimittant magnas possessiones; quas possunt tenere in foro externo. Si verò non crederet, sicut revera re-

gulariter non tenetur credere, ut mox dicetur tunc essent duo mala, quia & ipsa esset diffamata, & ipse nihilominus teneret hæreditatem, sicut prius, inquit Scotus l. c. *Regulariter* semper dixi. Jam ut videamus in particulari, an quando teneatur adultera proli spurie aperire suum crimen, necessario prius expedienda est multum scrupulosa

QUÆSTIO INCIDENS

An, & quando filius teneatur credere patri asserenti: ipsum esse ex adulterio genitum, illegitimum, spurium.

554 **Q**Uoad forum externum apud omnes Jurisperitos & Canonistas certum est, in hoc non stari dicto matris, nisi liquidis, & indubis argumentis id probetur, sed semper præsumitur proles legitima, si tempore conceptionis uxor cum marito habitavit, nisi constet eam fuisse impotentem, vel alia ratione prolem esse adulteram liquido demonstretur: unde Juris veteres irrident juvenem primogenitum, & credens Regina matri dicenti, quod ipse conceptus sit non legitime ex Rege, sed adultero ex milite, cessit fratri natu minori Regnum.

Quoad forum autem internum conscientie aliter docent graves DD. apud Lug. citat. *disput. 13. sect. 3. num. 61. Hostiensis. Panormitan. Medina*, eosque citans Molina *disp. 101.* dicentem quando filius nullam habens rationem dubitandi, id merito sibi persuadet, eò, quod mater digna

digniffima fide, attentâ ejus probitate, timore Dei, amore in eundem filium, & maximè, fi tefletur ipfi in mortis articulo, teneri ei in confcien- tia filium omninò credere, & hæreditate ab- ftinere. Eodem modo loquuntur *Adrian. Sotus*, eòsque fequitur *Vafq.* apud *Lug. citat.* etiamfi filius in judicio publico contradictorio declara- tus effet hæres, non tamen poffet tunc in confci- entia retinere hæreditatem. *Toletus* autem & *Fulian.* apud eundem dicunt in aliquo cafu te- neri filium credere foli matri cum juramento in articulo mortis poft Euchariftiam fufceptam. His & fimilibus probationibus hæc fententiâ in fua probalitate relicta.

Dico abfolutè: filius vel filia hætenùs in poffeffione legitimorum natalium perfeverans minimè tenetur credere matri fatenti, vel ei eti- am juratò afferenti, ipfos effe ex adulterio fufce- ptos, & illegitimè natos, nifi ea liquidis & in- dubiis argumentis, etiam in foro externo vali- turis id oftendat; ut fi mater teftibus vel alio modo evidenter probet toto tempore conceptûs & partûs abfuiffe maritum, fuiffe impotentem &c. Ita Gloffa in *supra citato c. offic. de pœnit.* & remiff. & Canoniftæ communiter. *Covarruv.* *Alphonf. à Caftro, Sa,* aliisque citt. *Leffius lib. 2. de iuftitia, c. 10. dub. 7.* *Layman citat. c. 14. num. 1.* & re ipsâ *Lug. citat. feft. 3. n. 62.* Ratio: quia jure gentium boni communis caufâ ad plu- rimas hominum aftutorum fraudes evitandas in- troductum eft, ut nemo unius quantumvis mini-

me suspecti hominis testimonio credere teneatur in suum præjudiciū, præsertim tam grave, ut est in proposito. Unde in simili docet Navar. c. 22. num. 82. Quod conjux non teneatur credere uni testi quantumvis amico & jurato dicti, subesse impedimentum matrimonium dicens, nisi id certis argumentis demonstret. Placeat ergo regula tradita à Cardin. de Lugo his verbis: Tunc solum filius tenetur credere in foro conscientiae, quando motiva, quæ habet ad credendum, si in foro externo proponeretur & probarentur eodem gradu & modo, quæ ipsi probantur, iudex propter illa motiva et proposita illum pronuntiaret illegitimum. Quando verò notitia illorum motivorum cum eodem gradu probationis, quo filio proponitur, non sufficeret in foro externo ad talem declarationem, neque ad vincendam præsumptionem contrariam, & possessionem legitimam, idem credo omnino esse in foro interno. *Ratio est;* quia quoties forum externum non unitur præsumptioni falsæ, sed in eo constant omnia, quæ constant in foro interno, non est, cur recedamus à sententia iusta fori externi, imò prudenter illam amplectimur, si ea non discordat à iure naturæ, si omnia etiam motiva in contrarium adducta non sufficiunt, ut iudex amoveat filium à possessione filiationis legitimæ, quam habet. Cur eadem motiva absque ullo alio, nec magis clarè probata sufficiunt, ut filius ipse proterat sententiam contra se, & relinquat filiationem legiti-

legitimam, quam possidet &c. Quia non est, cur eadem motiva habeant plus vel minus efficacia in uno foro ad probandum, quam in alio, si æquè in utroque probentur; poterit ergò tunc filius consulere Advocatos doctos & prudentes per interpositam personam, & tacito suo nomine, ut sciat in conscientia, quid iudex externus judicare deberet cum tali & tanta notitia motivorù: & juxta id, quòd in foro externo judicandum esset, poterit etiam judicare in foro interno circa obligationem credendi matri in talibus circumstantiis. Hactenus *Lugo*. Meo iudicio sapienter, & sufficienter confessario ad dirigendum poenitentem in hoc difficillimo casu.

§. IV.

An aliquando saltem teneatur adultera manifestare suum crimen, prolisque illegitimationem.

Percurremus prius in particulari casus, vel modos, in quibus certò aut probabiliter non tenetur ad id adultera, ut tandem appareant casus & circumstantiæ, in quibus tenetur.

1. Non tenetur, quando ipsa compensat.

Quandò scilicet mater ex suis propriis bonis, aliisve modis supra indicatis posset, 556
vellètque compensare sufficienter omnia damna maritò, filiisque legitimis de se provenientia ex suppositione adulterinæ prolis: Sic enim jam habent filii legitimi æqualiter id, quod accipit spurius, & spurius jam justè retinebit hæredita-

ditatem, etiam paternam. Quia jam non habet illam verè à patre putativo, sed à matre, quæ suis bonis facta compensatione à filiis legitimis redemit illam partem hæreditatis, & dedit eam, quasi spurio filio suo.

Nec obstat, quòd spurius natus ex condamnato jure communi non possit succedere patri, imò nec matri ex testamento, vel ab intestato: per hoc enim non redditur unquam incapax accipere aliquid à matre per viam donationis, ut bene observat Lug. citat. num. 36. verà enim tunc spurius accipit portionem hæreditatis, non tanquàm à patre per modum successionis, cujus utique est incapax, sed suscipit à matre per viam donationis tanquam jam sufficienter compensatam filiis legitimis, quibus solis jure necessario ea portio spurii debebatur. Quod notandum est valde.

II. Non tenetur, quando præsumat id nolle alios.

557 **E**Xcusatur, adultera à manifestando crimine, quando prudenter credere potest, maritum id nolle, & potius velle pati ea damna, quàm manifestari crimen suum cum infamia tanta, ac dedecore tanto: Et sanè nisi aliquod multum grave obstet, & damna immodica essent, facile potest præsumere ejusmodi remissionem adultera, & sic nihil manifestare marito aut filiis legitimis: nam maritus potius censetur velle nesciri adulterium conjugis non solum aliis, sed etiam sibi, ut prudenter notavit M.

lina apud *Lug. num. 58.* & potius magna parte facultatum privari, eamque relinquere spurio, quam rescire adulterium conjugis cum tanto suo dedecore, dolore, periculo invadendi adulterum, vel adulterā. Similiter filii saltem ingenui præsuntur malle, & reverā multi sunt, qui mallent consortem hæreditatis habere filium spurium amittendo aliquid fortunarum, quam matrem tanta obligatione urgeri, ut propriæ matris crimen detegatur, ex quo etiam non parum dedecoris in filios redundet, uti prudenter observant *Lugo & Tamburin. citat.* Et hinc ulterius inferit *Lugo ibidem num. 59.* quando mater scit, quod, si rem filiis suis manifestaret, aliquem ex ipsis esse illegitimum ex adulterio conceptum, ipsos libenter & spontè sibi invicem remissuros, & spurium quicumque ille sit, in societatem hæreditatis recepturos in gratiam matris, & eo animo, ut etiam si certi essent de persona in particulari, adhuc ei remitterent, posse prudenter matrem ab eo onere, se se filiis manifestandi, liberare, & omninò tacere; quia tunc certum est, illos multò gratius habituros rem omninò ignorari, quam re cognitâ debitum remittere, nam re non cognitâ, vitabunt ad minus dolorem & dedecus illud, quod ex noticia illa habituri essent.

III. Non tenetur, quando nihil proderit.

QUando manifestatio nihil proderit ad dam- 558
na illa resarcienda: idque, vel quia fi-
lius non credet matri, vel licet credat, non resti-
tuet,

tuet, siue quia non potest, siue quia non vult
tunc liberam esse matrem ab obligatione man-
festandi se, habendamque tanquam debitricem
impotentem restituere, si alia via non suppet
compensandi, docent, & supponunt commu-
nissime DD. quia cessante fine, cessat ratio
gendi propter finem, nec tenetur mater se
sua diffamare. Addit Less. *lib. 2. c. 10. dub. 1.*
num. 50. non teneri matrem ad manifestandam
se, si non sit moraliter certa damni avertendi
quia in dubio, de fructu manifestationis, ma-
lior est conditio possidentis suam famam. Addit
insuper ipse, & Molina *disp. 102.* tum plerum-
que non posse adulteram absque peccato cri-
men suum manifestare; quia absque fructu
rato dat ansam filio peccandi contra iustitiam,
si detineat hereditatem, quando matri creditur,
vel credere tenebatur; atque etiam marito, vel
consanguineis, qui excandescerent in odium ad-
ulterorum, & alia peccata tali occasione com-
mitterentur. Atque hanc communem senten-
tiam omnino veram censet Lugo *cit. disp. 11.*
sect. 3. num. 32. quando filius non credit, non
tenetur credere: sicque manifestatio revera im-
utilis esset: quoties enim manifestatio mea non
prodest ad proximi malum avertendum, non est
ille invitatus, nec curat, quod manifestem, vel non
manifestem. At vero quando filius putatur ma-
tri crediturus, vel tales sunt circumstantiae, ut
credere teneatur, etsi forte tunc crediturus
non sit, tunc teneri matrem filio manifestare

[vert.]

veritatem, quando aliunde non imminet periculum, infamiae majoris, aus scandali aliorum; cum *Adrian. Paludan. Vasquez*, aliis recte docet *Lug. ibidem num. 31*. Ratio est; quia revera tunc manifestatio non est inutilis ad compensanda illa damna, si filius credat, vel teneatur credere; etsi enim pro tunc non credat, nec restituet, postea tamen forte conscientia stimulat mutabitur, & restituet haereditatem: atqui mater tenetur ponere omnia media apta ad relarcienda, & non continuanda damna legitimorum filiorum, nisi aliunde sit excusatio (qualis certe non adest, quando non subest periculum infamiae gravioris aut scandali inter cognatos aut alios) ergo tunc tenetur mater aperire veritatem filio spurio. Vide late *Lugo cit.* Sed nondum habemus casum determinatum particularem, in quo mater teneatur manifestare crimen filio, cum adsint adhuc causae excusantes, periculum vitae, vel infamiae ipsius matris. Itaque,

IV. Non tenetur cum periculo vita.

Communiissima, & verissima sententia DD. 552 non obligat matrem ad manifestandum suum crimen cum periculo vitae suae, vel adulteri, vel filii spurii. Ita passim omnes & multis congestis *Lugo num. 42*. Et hoc casu maxime intelligendus Innocentius Papa supra citat. *c. offic. de pœn. & remiss.* Ratio est; quia in extrema necessitate, & periculo ipsius vitae licet

cuius non solum non restituere, vel compensare damna illata, sed etiam accipere de bonis aliorum, quantum opus est ad eam necessitatem sublevandam, ut suo loco dictum; quia nimis in extrema necessitate omnia sunt communia, & alii non possunt esse rationabiliter invitati, sibi tunc non restitui, vel res suas alteri extremè necessarias sibi auferri: ergo à fortiori in proposito non erit obligatio adulteræ se manifestandi ob compensanda damna illa cum periculo vitæ suæ, vel alterius: & reverà maritus, vel filii legitimi non essent rationabiliter invitati, quòd mater cum tanto suo detrimento non restituat. Ab hac communissima doctrina excipitur unicus, & rarissimus casus, quo agitur de successione in regno vel provincia, & filius prius pro primogenito legitimè habitus successurus esset hæreticus, vel pessimis moribus imbutus, à quo Respublica, vel Ecclesia magnum detrimentum acceptura videatur; filius autem legitimus, cui successio iure debetur bonis moribus præditus Reipublicæ multum utilis speratur, tunc enim non quidem propter restitutionem hæreditatis & ex iustitia, sed potius ex charitate propter damnum commune Reipublicæ avertendum, quod multò plus valet, quam vitæ unius privatae personæ, teneretur se mater exponere periculo vitæ, si spes sit impediendi illa damna manifestando proprium adulterium. Quamvis ea obligatio, ut iam innui, & restat notat Less. cit. dub. 7. num. 54. ex charitate potius

potius sit, quam ex iustitia commutativa. Unde quando ea manifestatio solum deserviret ad successionem Regni legitimo hæredi asserendam, seu non impediendam, non tenebitur manifestare se mater cum periculo vitæ, quia vita cujuslibet personæ præponderat quibuscunque bonis temporalibus, ut benè probat Vasquez apud Lugo citat num. 43. in fine. Vides rursus hunc casum non spectare huc, sed ad materiam charitatis.

V. Non tenetur cum periculo etiam suæ infamia majoris.

Etiam si manifestatio profutura sit ad illas damna compensanda, non tenetur tamen manifestare se adultera cum periculo gravioris suæ infamiae, quando nimirum infamia, quam mater ex manifestatione incurreret, talis ac tanta est, ut multum præponderet detrimento, quod maritus, vel filii legitimi patiuntur ex suppositione prolis adulterinæ. Ita (contra Adrian. Hostiens. Paludan. alios paucos) communissima DD. quos latè citant, & sequuntur Molina disp. 112. num. 10. Lugo citatus num. 45. Et sumitur ex eodem officio ubi Pontifex dicit, non esse negandam penitentiam fœmina nolenti manifestare suum crimen ob timorem mariti: quod immeritò aliqui restringunt ad solum metum mortis; quia in eo textu nihil dicitur de timore mortis, sed in genere de metu manifestandi crimen marito. Ratio

tio autem constat ex generali doctrina de Restitutione, & causis excusantibus ab illa: Quod debitor, quando non potest restituere absque longè majori suo detrimento, præsertim in bono altioris ordinis, ut est in proposito, possit licet differre, & aliquandò etiam omninò omittere restitutionem, quando nimirum illud detrimentum semper occurreret: ita est in proposito: ergo &c.

§61 *Dices*: non licet furari ad conservandam famam, vel vitandam infamiam, si enim te alius quis vellet justè, vel injustè certò infamare, nudes illi mille florenos, & ipse non habeas, non licet tibi eos furari ad impediendam eam infamiam: sed idem videtur esse furari, ac non restituere alienum, retentio enim injusta rei alienæ censetur eadem continuata ablatio, & ideoque furtum continuatum: ergo mater ob suam infamiam vitandam non liberatur ab obligatione se manifestandi ad compensanda illa damna: *Respondetur. Neg. min.* Quia furari est contra præceptum negativum, quod obligat semper & pro semper, nisi necessitas, vel alia gravissima causa excuset: non restituere alienum autem actu positivo est contra præceptum affirmativum tantum, quod non obligat pro semper, sed certis conditionibus, quando nimirum restituere quis commodè potest absque graviore suo detrimento, præsertim in bono altioris ordinis, ut est in proposito: ideoque longe facilius excusatur non restituere, quam furari.

farari. Ut benè notant *Molina* & *Lugo* citati, & nos alibi suo loco.

VI. Non tenetur absolute cum detrimento propria fama.

ITa fatis communis DD. *Scotus* sup. *Rich.* S. 562. *Anton.* *Cajetan.* *Medina,* *Alphonf. à Castro,* *Covarruv.* *Navarr.* *Vasquez;* & ipse *Molina* apud *Lugocitat.* & meus *Layman* c. 14. Ratio communis est: quòd damna in bonis inferioris ordinis non sint restituenda cum detrimento bonorum altioris ordinis: at in proposito damna, quæ patiuntur filii legitimi, vel maritus ex suppositione prolis adulteræ sunt tantum in bonis fortunæ, damnum autem adulteræ ex sui manifestatione esset in bono famæ, quod est altioris ordinis secundum omnes: ergo &c. Alia fundamenta mox infra dissolvam.

Hic benè observandum, valde diversa esse, 63 hæc duo, quòd pro detrimento in bono unius ordinis non sit obligatio restituendi in bonis alterius ordinis, quod verissimum est: sic enim in homicidio pro ipso damno naturalis vitæ per se incompenfabili non est restituendum in pecunia, &c. juxta communissimam sententiam. Aliud longè est, quòd damnum illatum in bonis unius ordinis non debeat reparari cum detrimento in bonis alterius ordinis, quod in rigore simpliciter falsum est. Ratio disparitatis est: quia in casu primo non potest Justitia consequi suum finem scilicet æqualitatem, ut nimirum habeat læsus idem formaliter, vel æquivalenter quod

quod ei ablatum est, ut consideranti patet: in secundo verò casu, quando non potest restituere, nisi cum detrimento bonorum alterius etiam altioris ordinis, adhuc potest Justitia consequi suum finem, scilicet æqualitatem, quod latius recuperet, quod ei ablatum est: ergo differentia illa bonorum per se nihil facit ad excusandam restitutionem, sed recurrendum est ad aliam regulam communem: quòd debitor non debet restituere cum suo detrimento longè majore pro debito longè minori: quâ ratione verè loquens cum habet excusatio *N. preced.* allata. Quia ergo damnum in bono alterius etiam altioris ordinis non est evidenter majus, quàm tuum damnum ex restitutione secuturum; corrumpit totum argumenti allati à communi sententia. Sit ergo tandem

Conclusio.

Obligatur

§64 **Q**uandocunque ergo ex una parte manifestatio profutura est ad reparanda illa damna marito & filiis legitimis, ex altera autem parte damnum infamiæ, quod adulteræ imminet et manifestacione sui criminis, nihil vel non multum præponderat damno filiorum legitimorum omnino tenetur adultera aperire veritatem non obstante detrimento illo famæ suæ. Ita *Tolet. Sotus, Ledesma, Covarruv. Valentia*, aliisque citat. *Lugo citat. Sect. 3. n. 45.* Ratio solida est, quia injustè damnificans tenetur resarcire damnum

damnum illatum, quoties sine majori suo dam-
no proprio & detrimento potest : atqui in casu
nostro adultera maxime injustè damnificat ma-
ritum, & proles legitimas, & quidem manet in
continua actuali fraude, quò continuò maritum
& ceteros decipit, supponendo illis pro filio le-
gitimo prolem spuriam cum tanto illorum da-
mno : ergò strictissime obligatur resarcire illa
damna omni modo & medio possibili, morali-
ter saltem, quando potest sine notabiliter gra-
viori damno : ergò ulterius tenetur etiam mani-
festare ad eum finem suum crimen, quando ea
manifestatio profutura est, & damnum infamiæ
sue non multum superat damnum mariti & fi-
liorum legitimorum.

Nec obstat I. Quòd damnum ipsius sit in 564
bono altioris ordinis scilicet famæ & honoris.
Nihil enim obstat bonum altioris ordinis in pru-
denti æstimatione æquiparari vel superari à bo-
no inferioris ordinis : Sicut enim parum auri
prudenti æstimatione & adæquatur, & supera-
tur à multo argento; ita & bonum famæ, vel ho-
noris non ita magnum potest adæquari, vel su-
perari à magno bonæ fortunæ, vel divitiarum : si
ergò hoc modo adæquetur, vel superetur fama
adulteræ nocentis à bonis fortunæ, quæ liberi
legitimi innocentes amittunt causâ adulterii, &
prolis spurie, non est excusanda mater ab illa
obligatione restituendi, & compensandi damna
illata, etiam, si ita opus & utile sit, sese manife-
stando præsertim soli filio spurio credituro.

Nec obstat hic 2. sæpè dictum capit. Offi-
um. Adulteram non teneri manifestare
crimen, sed absolvi posse, etsi nolit manifestare
ob metum mariti. Id enim intelligi debet de
more justo & recta ratione excusante ab illa ob-
ligatione, quando nimirum timeret malum longè
præponderans damno aliorum.

565 Nec obstat 3. Illud Proverb. 22. *Melius est
bonum nomen, quam divitiae multa.* Nam
ter varias explicationes illius textus, placet placere
& facilis explicatio Cardinalis de Lugo n. 5. Illi
verba intelligi de bono nomine vero, seu vera
bona fama fundata scilicet in virtute & iusta
ta; hæc enim verissimè præstat omnibus divitiis
non autem de bono nomine falso, & ficto, fun-
dato in hominum ignorantia & deceptione, ap-
ud quos ideò aliquis bonum nomen habet, quo
vitia ejus ignorantur. Et sic est in proposito.
Ad hanc enim falsam existimationem bonam
adeò diligenter procurandam, & diligendam,
non est verosimile sacram Scripturam tam seri-
nos adhortari, cum plerumque obtineatur per
hypocrysin, nec multum conducatur ad salutem
animæ, nisi quatenus evitaret scandala aliorum.

566 Ex dictis tria mihi certa sunt. 1. Oblige-
matrem rem filio spurio manifestare, quando
non est alia via restituendi & impediendi damnum
illa, & verosimiliter speratur filium crediturum
vel ex Dei timore, vel ex suasu & precibus ma-
tris bonis illis cresurum, aut Religionem ingre-
diendo, aut alio modo; nec est timor ulterius

infamiae, quia filius apud se rem secretam servaret (ad quid deserviret rem prius confessario revelare cum licentia eam manifestandi filio sub eodem sigillo; & rursus eâ de re cum matre loquendi, &c. ?) His enim circumstantiis concurrentibus non est, cur ob modicam illam infamiam apud filium solum excusetur mater, & ideo eam obligationem omnes admittunt, ut fatentur Adversarii, etiam *Pasquez* apud *Lug. citat.* n. 6. Quod idem dicendum esset de obligatione manifestandi se marito iisdem circumstantiis concurrentibus: Sed certè respectu huius raro concurrent, & longè difficilius, longè majus periculum, ut ex se constat. Caveat hic confessarius, vel Parochus. 2. Idem dicendum, si adultera sit foemina vilis, & abjectae conditionis, ut ipsius fama prudentum judicio parvæ sit aestimationis respectu hereditatis opulentæ, quâ filius legitimus privandus esset. 3. Qualis & quantacunque sit mala adultera, si tamen fama illius, vel filii illegitimi jam antea læsa fuit, ut si jam magna suspicio concepta erat, filium ex adulterio esse gentium, tunc matrem ob infamiam non excusari ab obligatione manifestandi suum crimen, si id utile & necessarium sit ad compensanda illa damna: consentiunt fere omnes, nominatim mei, *Molina*, *Lessius*, *Layman*, *Lugo citati*. Quando enim in ea re jam communiter suspecta erat, & parvi aestimabatur in eo genere, non dicitur propriè & simpliciter amittere famam, quippè quam integrè

saltem non habebat. Merito autem monet *La- go* ibidem n. 57. tunc non sufficere quamlibet suspicionem, vel rumorem circa famam talis personæ, sed debere suspicionem talem esse, ut vulgò jam circa honestatem malè audiat; nam alioquin magna jactura esset ex suspitione quicunque levi, vel rumore incerto in certitudinem propriâ confessione transire. Et de his hæc tenet

C A P U T III.

DE RELIQUIS PECCATIS

Contrà 6. Præceptum.

Duas præcipuas species, *adulterium*, & *concubitus innaturalem conjugum*, jam explicatas habes præced. *sect. 3. & 4.* De reliquis 6. erunt Sectiones. 1. De fornicatione simplici. 2. De stupro & rapto. 3. De sacrilegio carnali. 4. De incestu. 5. De peccatis contra naturam, & speciatim mollitiis. 6. De impudicitia interna & externa.

SECTIO I.

De fornicatione simplici.

SUMMARIUM.

569. Fornicatio est peccatum mortale.
570. Ex natura sua intrinsecè,